

Soldatstugan Soldattorpet

Den siste soldaten

Den siste soldaten på roten var Anders Isaksson Forsberg. Han inflyttade från Nössemark 1896 och var gift med Klara Andersdotter. De hade sju barn när de 1906 flyttade till Tvetå i Värmland.

1906 köptes soldattorpet, som ju ägdes gemensamt av alla bönder i Backa, av Johan Nilsson i Rådviken. Soldattorpet beboddes sedan av torparen Josef Andersson och hans hustru Matilda Andersdotter med tre barn. Josef Andersson dog 1930.

Stugan flyttades 1931 till Gammelgården. Den nedmärktes och uppfördes av snickare Karl Lång i Backa, Laxarby. Murverket är utfört av murare Alb Larsson från Skåpafors samt målningen av målare Luther Larsson, Grean.

Huset består av farstu, ”stuga” och kammare. Från farstun går en trappa upp på vinden.

1837 stadfästes i reglementet hur byggnaderna på ett soldattorp skulle se ut:

”Boningshuset bör vara 13 alnar långt och 8 alnar bredt inom knutarne samt 3 alnar högt med helt ryggåstak på fogstrukna hyflade bräder, indelad i stuga, 8 alnar i fyrkant, kammare, 5 alnar i fyrkant, förstuga med afdelad förstugukammare, hvardera 3 alnar långa och 1 ½ alnar breda, åtskilda genom brädvägg. Täckningen sker efter ortens sed med näfver, halm och torf, så att droppfrihet och värme vinnas. I stugan 2:ne fönster, det ena å gafveln, 5/4 aln högt och 6/4 aln bredt. Ett fönster i kammaren 3/4 aln i fyrkant, förstugukammaren får dager från förstugan, och denna åter från förstugdörren 4 dörrar, deraf endast den för förstugan förses med lås, i stugan spis med bakugn och fyr, båda med spjell, rumliga och försvarliga efter ortens sed.”

I förstugan står rotekistan där soldaten förvarade sin utrustning när han inte var på ”möte”. I köket ses den öppna spisen som tar upp stort utrymme i rummet. Här är kraftiga bjälkar i taket. En väggfast tvåvåningssäng finns här också men den har inte funnits i stugan från början. Den härstammar från Vårviks socken och är minst 50 år äldre än stugan. Denna typ av enkelstuga har ända sedan 1600-talet varit vanligast i Dalarna, Värmland och Dalsland. Den utmärktes av att kammaren har varit ingång endast från stugan samt är utrustad med en mindre eldstad.

Foto av soldatstugan på Gammelgården och av soldaten C P Selin
Karta 1890 på ursprungsplatsen

Källor: Laxarby historia del II av Björn Nelson, Åmål 1981. Laxarby socken av Laxarby Hembygdsförening, Munkedal 1991.

Bostadsförhållanden hos allmogen i Vedbo och Nordmarks härad av David Andersson, Vänersborg 1882.

INDELNINGSVERKET från beskrivningen av stugan

Vid riksdagen 1682 genomdrev Karl XI beslutet om indelningsverket. Sedan följde uppgörelser mellan kungen och allmogen om knekthållningen i de olika landskapen.

Här i Ärtemark blev två och två hemman ålagda att hålla en soldat. De två hemmanen kallades "soldatrote", och ägarna till dessa var skyldiga att hålla en egendom, s.k. soldattorp eller stom. Det hemman som fick släppa till jorden kallades för "stamrote". Det andra hemmanet ålades att hålla boningshus och nödiga uthus i ordning, Vidare var rotebönderna skyldiga att så och inbärga all gröda samt köra till stället all ved som familjen behövde.

Soldaten var, i synnerhet om sommaren, inkallad till övningar, och troligen utgjorde dessa soldater med de långa, hårda övningarna, en verklig elitarmé (Herresätet Baldersnäs fick svara för 11 st soldater.)

Indelningsverket avskaffades 1904. När indelningsverket upphörde såldes torpen i många fall till soldaterna, som bodde kvar och brukade dem. Den indelte soldaten var ofta en betrodd man i bygden. Han var kronans förlängda arm, han hade upplevt världen utanför stugknuten, var ofta läs- och skrivkunnig, och eftersom han var hemma i vapnens bruk ledde han skallgång på varg och björn. Hade han dessutom talets gåva, var han en underhållande gäst på kalas, bröllop och begravningar.

Soldattorpet på Gammelgården kommer från Klingerud i Laxarby och är byggt 1861. Det inköptes samt uppfördes på Gammelgården 1931-32. Den siste soldaten som bodde på torpet blev Anders Isaksson Forsberg. Han flyttade in från Nössemark 1896 och bodde på torpet till 1906. 1908 köptes soldattorpet av Johan Nilsson i Rådviken. Sedan beboddes torpet av Josef Andersson och hans familj till 1930. Huset består av farstu, "stuga" och kammare, samt från farstun en trappa upp till vinden. Denna typ av enkelstuga har ända sedan 1600-talet varit vanligast i Dalarna, Värmland och Dalsland. Den utmärkes av att kammaren har ingång endast från stugan samt är utrustad med en mindre eldstad. Den väggfasta våningssängen kommer från Vårvik och är förmodligen minst 50 år äldre än stugan. Tvåvåningssängar fanns förr på norra Dal, men är nu försvunna. I förstugan står rotekistan där soldaten förvarade sin utrustning när han inte var på "möte". I köket ses den öppna spisen som tar upp ett stort utrymme i rummet Den gjutna spishällen är märkt WDR och 1861, byggnadsåret, vilket också är inristat i en av takbjälkarna.